

Charakteristika nástrojů použitých v metodice

Pro metodický popis datových souborů a pro definování kontrol a vykazovacích povinností se v metodice pro sestavování výkazů (dále jen „metodika“) používají následující formalizované nástroje, souhrnně označované jako objekty metainformačního systému:

- informační prvky,
- parametry,
- číselníky, členění a domény nad číselníky,
- datové typy a domény nad datovými typy,
- datové oblasti,
- datové soubory (s vykazovacími povinnostmi),
- jednovýkazové kontroly,
- mezivýkazové kontroly,
- kontroly časových řad.

Každý objekt metainformačního systému je určen svým kódem a názvem a podrobněji specifikován slovním popisem a dalšími znaky, jako např. vztahem k jiným objektům, vazbou na účetnictví, typem a délkou hodnoty.

A. Objekty metainformačního systému

- 1) **Informační prvek**, který představuje informační jednotku zpracovávanou informačním systémem. V metodickém popisu datových souborů informační prvek definuje určitý, zpravidla ekonomický pojem a popisuje jemu přiřazený ukazatel. Každému informačnímu prvku je přiřazena určitá sada parametrů pro podrobnější specifikaci vlastností údajů, které jsou odvozeny od daného informačního prvku. Popis údajů obsažených v datovém souboru je proveden stanovením konkrétních hodnot parametrů pro informační prvky přiřazené k datovému souboru. V případě, že přímo u informačního prvku jsou konkretizovány konstantními hodnotami některé parametry z dané sady parametrů, vznikne sekundární informační prvek, odvozený od původního primárního informačního prvku. Sekundární informační prvky jsou označeny složenými kódy odvozenými od příslušných primárních informačních prvků. Popis informačních prvků v závislosti na povaze popisovaného ukazatele může obsahovat vymezení jeho vazby na účetnictví podle následující části B.
- 2) **Parametr**, který charakterizuje určitou vlastnost (atribut) informačního prvku, resp. údaje, nebo datového souboru. Hodnoty vlastností charakterizovaných prostřednictvím parametrů jsou stanoveny číselníky nebo datovými typy, které jsou přiřazeny k jednotlivým parametrům. Konkretizace hodnot parametrů u informačních prvků je provedena pomocí položek a domén číselníků nebo domén nad datovými typy, které jsou

spojeny s předřazenými operátory určujícími charakter konkretizace podle následujícího bodu 5.

- 3) **Číselník**, který představuje účelově definovaný seznam objektů stejného typu - položek číselníku. Číselník vymezuje platný obor přípustných hodnot, jichž může parametr přiřazený k číselníku nabývat. Číselník může mít hierarchickou strukturu, která je popsána pomocí součtových položek (nadřízená úroveň) a elementárních položek (podřízená úroveň) obsažených v doménách odpovídajících součtovým položkám. Součtové položky číselníků jsou označeny kódem začínajícím znakem „S_“. Při konkretizaci parametru jednou vybranou položkou číselníku je před kód položky předřazen operátor „Položka“ (alternativně označovaný znakem „=“). Z hodnot číselníku bývají obvykle vytvářena tzv. **členění**, která představují hierarchicky uspořádané výběry hodnot číselníku sloužící jako základ pro vytváření domén nad číselníkem.
- 4) **Datový typ**, který představuje množinu hodnot použitelných pro určení oboru přípustných hodnot parametru v případech, kdy k parametru nelze přiřadit nebo k němu není přiřazen číselník. Ve spojení s informačním prvkem stanoví typ, formát a délku hodnot údajů v datovém souboru a případně i jejich měrnou jednotku.
- 5) **Doména**, která je účelově vytvořeným seskupením (zpravidla podmnožinou) objektů číselníku nebo datového typu. Představuje soubor hodnot, které parametr v dané konkretizaci nabývá nebo může nabýt podle použitého operátoru předřazeného doméně. Doména k číselníku je obecně definována výčtem vybraných elementárních a/nebo součtových položek podle předchozího bodu 3; položky domény přitom mohou mít hierarchické uspořádání. Doména k datovému typu je definována jako interval nad zvolenou množinou přípustných hodnot datového typu.

Jako operátory domén nad číselníky jsou používány:

- a) operátor „Výčet“ (alternativně označovaný znakem „V“ nebo „v“), označující použití všech prvků domény při statické konkretizaci parametru doménou číselníku,
- b) operátor „Několik“ (alternativně označovaný znakem „M“ nebo „m“), označující použití jednoho nebo více prvků domény při dynamické konkretizaci parametru doménou číselníku,
- c) operátor „Existuje“ (alternativně označovaný znakem „E“ nebo „e“), označující použití právě jednoho prvku domény při konkretizaci parametru doménou číselníku – používá se pouze pro účel stanovení vykazovací povinnosti u datového souboru nebo informačního prvku.

Jako operátory domén nad datovými typy jsou používány:

- a) operátor „Existuje“ (alternativně označovaný znakem „E“), označující použití právě jednoho prvku domény při statické konkretizaci parametru doménou datového typu – používá se pouze pro účel stanovení vykazovací povinnosti u datového souboru,
- b) operátor „Suma / Agregace“ (alternativně označovaný znakem „s“), označující použití součtu hodnot domény při statické konkretizaci parametru doménou datového typu,

- c) operátor „Několik“ (alternativně označovaný znakem „M“ nebo „m“), označující použití jednoho nebo více prvků domény při dynamické konkretizaci parametru doménou datového typu.
- 6) **Datová oblast**, která je základním objektem pro metodický popis údajů a stanovení struktury datového souboru. Představuje konzistentně popsanou množinu údajů vymezených přiřazenými informačními prvky a parametry, jež ze zvoleného hlediska sledování spolu věcně souvisejí a umožňují získat požadované informace. Informační prvky mohou být v datové oblasti hierarchicky uspořádány. Struktura datové oblasti bývá kromě přiřazených informačních prvků definována též sadou dimenzionálních parametrů konkretizovaných pomocí domén nad číselníky nebo datovými typy s platností pro datovou oblast jako celek. V grafickém znázornění odpovídá datové oblasti jedna tabulka výkazu.
- 7) **Datový soubor**, který představuje seskupení údajů výkazu s definovanými datovými strukturami (datovými oblastmi), které jsou informačním systémem metodicky popsány, zpracovávány a předávány jako celek. Datové soubory jsou obvykle členěny do několika částí, které seskupují věcně související datové oblasti do logických celků.

Grafické znázornění struktury výkazu, přiřazené k formalizovanému metodickému popisu každého datového souboru, obsahuje v některých případech následující rozlišení a vyznačení vykazovaných a nevykazovaných údajů:

- údaje vykazované vykazujícím subjektem, pro něž jsou políčka v grafickém znázornění struktury bez doplňkového vnitřního popisu (v systému SDNS¹⁾ bez zbarvení),
- údajů sdílených v rámci daného výkazu nebo několika výkazy, které jsou v grafickém znázornění struktury označeny odkazem na příslušné datové oblasti (v systému SDNS tmavě šedým zbarvením),
- údajů dopočítávaných v rámci zobrazené struktury datového souboru Českou národní bankou při přijetí výkazu, které jsou v grafickém znázornění struktury označeny slovem „Dopočet“ (v systému SDNS tmavě šedým zbarvením),
- údajů nesledovaných Českou národní bankou v daném výkazu (tj. údajů bez věcné náplně, nepřipustných, případně nepožadovaných), které jsou v grafickém znázornění struktury označeny křížkem (v systému SDNS tmavě šedým zbarvením).

K popisu datového souboru věcně přísluší i vymezení **vykazovací povinnosti**, která formálně má postavení samostatného objektu metainformačního systému. Vykazovací povinnosti jsou definovány sadou specifických parametrů platných pro datový soubor jako celek (s výjimkou možného omezení souboru vykazujících subjektů u vybraných údajů).

- 8) **Kontrola**, která definuje požadovaný matematický nebo logický vztah nebo soubor vztahů mezi údaji v datových souborech a příslušných výkazech. Kontroly jsou stanoveny a při přejímání datových souborů nebo výkazů uplatňovány jako:
- jednovýkazové kontroly, určené pro kontrolu vzájemných vazeb údajů v rámci jednoho výkazu, resp. datového souboru, s výlučnou příslušností kontrol k tomuto datovému souboru. Tento typ kontrol je používán také pro kontrolu, resp. blokaci chybného vykazání nepřipustných údajů (s nepovolenou kombinací parametrů);

1) Systém pro Sběr Dat od Nebankovních Subjektů

- b) mezivýkazové kontroly, určené pro kontrolu mezivýkazových vazeb údajů skupiny vzájemně provázaných výkazů, resp. odpovídajících datových souborů. Každá mezivýkazová kontrola je formálně přiřazena ke zvolenému datovému souboru z této skupiny s platností pro všechny datové soubory provázané danou mezivýkazovou kontrolou; případná chyba objevená kontrolou může být způsobena chybnou hodnotou resp. chybnými hodnotami v kterémkoliv datovém souboru skupiny. Do mezivýkazových kontrol jsou zařazeny i kontroly sledující vztahy mezi údaji jednoho výkazu sestaveného k různým termínům.
- c) kontroly časových řad, určené pro kontrolu časových vazeb údajů, tj. souladu vykázaných hodnot vybraných údajů s předchozími hodnotami těchto údajů v časových řadách. Mají povahu druhu kontroly podezření na chybu („expl“). Algoritmus těchto kontrol je společný pro všechny případy a není pro kontrolované údaje opakovaně definován specifickým zápisem u jednotlivých datových souborů.

U jednovýkazových a mezivýkazových kontrol jsou v metodice a při jejich provádění používány následující druhy kontrol:

1. chyba (označená „err“ – v systému SDNS „Opravit“), při jejímž nesplnění jsou vykázané údaje jednoznačně považovány za nesprávné a jejich převzetí je Českou národní bankou odmítnuto,
2. podezření na chybu (označená „expl“ – v systému SDNS „Prověřit“), při jejímž nesplnění existují určité nesrovnalosti ve vykázaných údajích a vykazující subjekt je požádán o potvrzení správnosti nebo opravu dat,
3. upozornění (označená „warn“ – v systému SDNS „Informativní“), při jejímž nesplnění existují určité pochybnosti o správnosti nebo přesnosti vykázaných údajů, ale dodané údaje jsou formálně považovány za správné a jsou akceptovány s možností dodatečného ověření,
4. informativní (označená „inf“ – v systému SDNS „Informativní“), s výjimečným použitím a zvláštním režimem provádění mimo systém.

Jednotlivé kroky kontrol druhů 1, 2 a 3 obsahují přípustnou odchylku souhrnných hodnot jednotlivých stran kontrolního výrazu. V metodice obsahující grafické znázornění struktury výkazu jsou uváděny ve dvou věcně si odpovídajících zápisech, a to:

1. sémantický tvar kroku kontroly, jako syntakticky přesně definovaný kontrolní výraz vyjádřený sémantickým zápisem s využitím příslušných objektů metainformačního systému, určený především pro automatizovanou přípravu a kontrolu dat datových souborů předávaných do ČNB,
2. uživatelský tvar kroku kontroly, jako kontrolní výraz navazující na příslušné řádky nebo sloupce grafického znázornění struktury datových oblastí, resp. tabulek výkazu, používaný v prezentaci metodiky.

Informativní kontroly jsou zapsány formou volného nebo částečně formalizovaného textového popisu logických vztahů vykazovaných údajů; zápisy těchto kontrol nejsou systémově navázány na jiné objekty metainformačního systému.

B. Zápis vazby na účetnictví v informačních prvcích

Zápis vazby informačního prvku na účetnictví (dále jen „vazba“) je tvořen výčtem přiřazených syntetických účtů a/nebo účtových skupin a/nebo účtových tříd příslušejících k účtové osnově odpovídající typu vykazujících subjektů (obecně „prvek účtové osnovy“) a stanovených zpřesňujících atributů uvedených u jednotlivých prvků účtové osnovy. Zápis vazby u informačních prvků je v prezentované metodice proveden zkrácenou formou a je tvořen následujícími složkami:

- 1) Výčet prvků účtové osnovy, které jsou přiřazeny k danému informačnímu prvku v souladu se slovní charakteristikou, provedený pomocí kódů prvků účtové osnovy v návaznosti na české účetní předpisy a standardy. V závislosti na slovní charakteristice a parametrech konkretizujících údaj popsaný informačním prvkem se jedná obvykle o vazbu přímou, kdy příslušné prvky účtové osnovy mohou být přímým datovým zdrojem pro hodnotu údaje. V některých případech jsou pro získání hodnoty údaje potřebné ještě další zdroje dat nebo následné úpravy.

Vazba s použitými syntetickými účty je platná v plném rozsahu pouze pro subjekty využívající syntetické účty podle Popisu účtové osnovy v této metodice. Pro ostatní subjekty je platná v rozsahu odpovídajících účtových skupin a účtových tříd; vazba na doporučené syntetické účty má v tomto případě informativní charakter sloužící pro zpřesnění obsahového vymezení informačních prvků. Pro subjekty uplatňující mezinárodní účetní standardy (IAS/IFRS) mají uvedené vazby na účetnictví pouze informativní charakter.

- 2) Typ vazby prvku účtové osnovy, definovaný pro jednotlivé prvky účtové osnovy uvedené ve výčtu podle předchozího bodu 1, který stanoví:
 - a) požadavek na zůstatek nebo obrat účtů,
 - b) požadovaný charakter zůstatku nebo obratu účtů (debetní, kreditní, výsledný),
 - c) způsob zahrnutí zůstatků nebo obratů účtu do hodnot údajů popsaných příslušným informačním prvkem (nekompenzovaně, kompenzovaně).

Pro typ vazby prvku účtové osnovy jsou definovány následující hodnoty:

Zkrácený zápis	Hodnota	Význam
DZ	Debetní zůstatek	Zůstatek na debetní straně účtu (event. příslušný zůstatek v souhrnu za účtovou skupinu / třídu). U aktivně-pasivních a obdobně použitých účtů (včetně běžných) jde o nekompenzovaný zůstatek.
KZ	Kreditní zůstatek	Zůstatek na kreditní straně účtu (event. příslušný zůstatek v souhrnu za účtovou skupinu / třídu). U aktivně-pasivních a obdobně použitých účtů (včetně běžných) jde o nekompenzovaný zůstatek.

Zkrácený zápis	Hodnota	Význam
VZ	Výsledný zůstatek	Výsledný (kompenzovaný) debetní nebo kreditní zůstatek účtu se znaménkem odpovídajícím charakteru zůstatku a sledované veličiny, resp. jejímu umístění ve výkaze. To znamená, že buď (výsledný debetní zůstatek < 0 a výsledný kreditní zůstatek > 0) nebo (výsledný debetní zůstatek > 0 a výsledný kreditní zůstatek < 0) podle postavení informačního prvku ve výkaze.
VDZ	Výsledný debetní zůstatek	Výsledný (kompenzovaný) debetní zůstatek účtu, tj. jestliže debetní zůstatek $>$ kreditní zůstatek. Užívá se i pro aktivní účty používané jako aktivně-pasivní, které nemohou mít výsledný kreditní zůstatek.
VKZ	Výsledný kreditní zůstatek	Výsledný (kompenzovaný) kreditní zůstatek účtu, tj. jestliže kreditní zůstatek $>$ debetní zůstatek. Užívá se i pro pasivní účty používané jako aktivně-pasivní, které nemohou mít výsledný debetní zůstatek.
DO	Debetní obrat	Nekompenzovaný souhrn obrátů účtu na jeho debetní straně (event. souhrn příslušných obrátů za účtovou skupinu / třídu).
KO	Kreditní obrat	Nekompenzovaný souhrn obrátů účtu na jeho kreditní straně (event. souhrn příslušných obrátů za účtovou skupinu / třídu).
VO	Výsledný obrat	Výsledný (kompenzovaný) debetní nebo kreditní obrat účtu se znaménkem odpovídajícím charakteru zůstatku a sledované veličiny, resp. jejímu umístění ve výkaze (analogicky k výslednému zůstatku).
VDO	Výsledný debetní obrat	Výsledný (kompenzovaný) debetní obrat účtu, tj. pro debetní obrat $>$ kreditní obrat.
VKO	Výsledný kreditní obrat	Výsledný (kompenzovaný) kreditní obrat účtu, tj. pro kreditní obrat $>$ debetní obrat.
KDO	Kreditní nebo debetní obrat	Debetní nebo kreditní obrat brutto - nekompenzovaný (popř. výsledný) podle charakteru dané veličiny nebo upřesnění v metodickém popisu výkazu.

- 3) Rozsah syntetického účtu v prvku účtové osnovy, který stanoví, zda-li je do vazby zahrnován zůstatek nebo obrat celého syntetického účtu (resp. jednotlivých syntetických účtů dané účtové skupiny nebo účtové třídy), nebo jeho část, která je obvykle představovaná analytickým účtem nebo souhrnem vybraných analytických účtů. Ve zkráceném zápisu vazby se uvádí pouze informace o omezení vazby na analytické účty.

Stanovený rozsah syntetického účtu je definován následujícími hodnotami:

Zkrácený zápis	Hodnota	Význam
Neuvádí se	Celý syntetický účet	Zůstatek nebo obrat celého syntetického účtu nebo celých účtů příslušné účtové skupiny / třídy.

Zkrácený zápis	Hodnota	Význam
a	Analytický účet	Zůstatek nebo obrat odpovídajícího analytického účtu nebo vybraných analytických účtů k uvedenému syntetickému účtu (resp. k účtům příslušné účtové skupiny / třídy), popř. část zůstatku nebo obratu syntetického účtu (resp. příslušných syntetických účtů) odpovídající slovní charakteristice informačního prvku.

- 4) Omezení syntetických účtů zahrnutých v prvku účtové osnovy, který v případě potřeby stanoví volitelnou nebo závaznou redukci (resp. výběr) syntetických účtů z účtové skupiny nebo třídy uvedené ve vazbě, popř. volitelné použití jednotlivě uvedených účtů.

Pro jednotlivé typy omezení zahrnutých syntetických účtů jsou definovány následující hodnoty:

Zkrácený zápis	Hodnota	Význam
v	Výběrově	Volná vazba na účty příslušné účtové skupiny / třídy popř. i na jednotlivě uvedené syntetické účty, kde si vykazující subjekt může zvolit pouze některé syntetické účty s ohledem na vlastní postupy účtování (a to i při používání doporučených syntetických účtů podle směrné účtové osnovy).
b	Bez	Vyloučení syntetického účtu nebo účtové skupiny ze stanoveného hierarchicky nadřazeného prvku účtové osnovy, s případnou možností uvedení stejného syntetického účtu nebo účtové skupiny v zápisu vazby s jinými hodnotami některých složek zápisu.

- 5) Operátor zapojení prvku účtové osnovy do vazby, který stanoví, vstupuje-li odpovídající hodnota zůstatku nebo obratu účtů příslušného prvku účtové osnovy do údajů, které jsou popsány daným informačním prvkem, jako kladná nebo záporná. Ve zkráceném zápisu vazby se uvádí pouze informace o přiřazení operátoru minus k prvku účtové osnovy.

Hodnoty operátorů zapojení prvku účtové osnovy do vazby jsou následující:

Zkrácený zápis	Hodnota	Význam
Neuvádí se	Plus	Hodnota zůstatku nebo obratu prvku účtové osnovy je uvažována jako kladná (a sčítá se s hodnotami zůstatků nebo obratů ostatních prvků účtové osnovy obsažených ve vazbě).
–	Minus	Hodnota zůstatku nebo obratu prvku účtové osnovy je uvažována jako záporná (a odečítá se od hodnot zůstatků nebo obratů ostatních prvků účtové osnovy obsažených ve vazbě).